

Marek Marczewski

LEITURGIA - MARTYRIA - DIAKONIA

K O I N O N I A

Lublin 2021

Książka mogła ukazać się dzięki wsparciu

Fundacji Oświatowej im. Profesora Władysława Kobylińskiego
w Ostrołęce

oraz

Ks. prof. dra hab. Erwina Mateji,

Ks. dk. prof. dra hab. Waldemara Rozynkowskiego,

Ks. dk. mgra, lic. teologii Adama Runiewicza

Recenzja wydawnicza:

Ks. prof. zw. dr hab. Janusz Mariański

Opracowanie graficzne:

Tomasz Budziarek

© Marek Marczewski, 2021

Wydanie pierwsze

ISBN 978-83-954386-3-9

Druk i oprawa:

Elpil Jarosław Pilich

ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

Na okładce: *Ostatnia Wieczera*. Salvador Dali (1904-1989)

*Diakonom stałym w Polsce –
Autor*

Spis treści

Wstęp	7
Leiturgia	19
1. Liturgia jako wyraz rozumnej służby Bożej (por. Rz 12, 1-2) ...	29
2. Wychowanie do liturgii	43
3. Kapłańska społeczność Kościoła aktualizuje się przez sakramenty i cnoty	63
4. Kapłańska społeczność Kościoła aktualizuje się przez sakramenty i cnoty	81
5. Kościół domowy jako wspólnota w dialogu z Bogiem	101
Martyria	121
1. Wiara a przepowiadanie Słowa Bożego	131
2. Chrześcijańska formacja dorosłych	145
3. Ewangelizacja – Inicjacja – Diakonia	161
4. Diakon sługą Słowa	181
5. Kościół domowy jako wspólnota wierząca i ewangelizująca	195
Diakonia	211
1. Diakonia źródłem i inspiracją podstawowych funkcji Kościoła	217
2. Bóg-Stwórca – Szatan – Adam – Chrystus – Maryja. U źródła diakonii	235
3. Chrystus-Diakon w misterium Paschy (a) (bp Zbigniew Kiernikowski)	259
4. Chrystus-Diakon w misterium Paschy (b) (bp Zbigniew Kiernikowski)	271
5. Rodzina/Kościół domowy wspólnotą w służbie człowieka ...	285
Zakończenie: Koinonia	299

Wstęp

Terminy, które stanowią tytuł tej publikacji stanowią jedną z prób wyznaczenia/określenia struktury przedmiotu materialnego teologii pastoralnej szczegółowej w jej nowym eklezjologicznym ujęciu¹. Diakonom stałym nowe rozumienie i ujęcie tej dyscypliny teologii w formie definicji zostało przedstawione w jednym z ostatnich dokumentów, a mianowicie w *Wytycznych dotyczących formacji diakonów stałych*², tam, gdzie jest mowa o ich formacji początkowej/podstawowej:

Jest ona naukową refleksją o codziennym wzrastaniu Kościoła w mocy Ducha Świętego, w kontekście historii; a więc o Kościele jako »powszechnym sakramencie zbawienia, jako znaku i żywym narzędziu zbawienia Jezusa Chrystusa, działającym przez słowo, sakramenty i posługę miłości«. Jej celem jest prezentacja zasad, kryteriów i metod działalności apostołsko-misyjnej Kościoła w historii³.

-
- 1 F. Blachnicki. *Teologia pastoralna ogólna. Cz.1: Wstęp do teologii pastoralnej. Teologiczne zasady duszpasterstwa*. Warszawa 2013 s. 129-149 (skrót: Blachnicki TPO I). W istocie zagadnienie koncepcji teologii pastoralnej stanowi pytanie o zasadę formalną, przedmiot formalny, który określa i wyodrębnia go z pośród innych. Przyjęcie tej zasady staje się w konsekwencji podstawą i punktem wyjścia dla „dedukcji wszystkich istotnych jej przymiotów”, a także przedstawienia przedmiotu materialnego (tamże przyp. 1). „Historia teologii pastoralnej, a zwłaszcza studia z tego zakresu wykazały, że brak dostatecznego przemyślenia pytania o zasadę formalną teologii pastoralnej i duszpasterstwa były główną przyczyną trudności i wypaczeń, jakie ujawniły się w jej dotychczasowym rozwoju” (tamże s. 96).
 - 2 Kongregacja Edukacji Katolickiej. *Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych. W: Diakonat stały. Dokumenty Soboru Watykańskiego II i Stolicy Apostolskiej. Bibliografia*. Red. R. Selejdak. Częstochowa 2004 s. 101-150.
 - 3 Tamże art. 86 s. 148. Definicja pełna została przedstawiona w dokumencie poświęconym formacji prezbiterów we współczesnym świecie. W części pierwszej zawiera tekst przedstawiony w dokumencie dla diakonów, bez wskazania na jej cel, w części drugiej znajdujemy jej szczegółowy opis: „Teologia nie jest tylko umiejętnością, zespołem wskazań, doświadczeń i metod. Ma status pełnoprawnej

Po zaprezentowaniu określenia, czym jest teologia pastoralna prawodawca pisze, że podczas prowadzenia zajęć z tego przedmiotu należy zwrócić szczególną uwagę na dziedziny właściwe dla diakonatu, to znaczy:

- praktykę liturgiczną: sprawowanie sakramentów i sakramentaliów oraz posługę przy ołtarzu (*leiturgia*);
- głoszenie Słowa Bożego w różnych kontekstach posługi: kerygmat, katecheza, przygotowanie do przyjęcia sakramentów, homilia (*martyria*);
- zaangażowanie Kościoła w realizację sprawiedliwości społecznej i dzieł miłosierdzia (*diakonia*);
- życie wspólnoty, szczególnie animacja wspólnot rodzinnych, innych wspólnot, grup i ruchów (*koinonia*)⁴.

O właściwej teologii pastoralnej, idąc śladem przedstawionych wyżej definicji, można mówić dopiero wtedy, kiedy nie przejmuje się jej opisu z przyjętej nazwy (*via nominis*)⁵, a analizuje się zagadnienie w świetle Objawienia i eklezjologii⁶.

dyscypliny teologicznej, ponieważ czerpie z wiary zasady i kryteria działalności duszpasterskiej Kościoła w historii; Kościoła, który »rodzi« każdego dnia Kościół, jak to trafnie ujmuje św. Beda Czcigodny: »*Nam et Ecclesia quotidie gignit Ecclesiam*«. Wśród tych zasad i kryteriów szczególnie ważne miejsce zajmuje ewangeliczne rozeznanie sytuacji społeczno-kulturalnej i kościelnej, w której prowadzona jest działalność duszpasterska" (Jan Paweł II. *Posymodalna adhortacja apostolska »Pastores dabo vobis«* [...] O formacji kapłanów we współczesnym świecie art. 57. Città del Vaticano 1992 s. 153).

4 Kongregacja Edukacji Katolickiej. Wytyczne dotyczące formacji diakonów stałych art. 86 s. 146.

5 Teologia pastoralna po jej wprowadzeniu na uniwersytety (1777) traktowana jest (*via nominis*) jako nauka o obowiązkach urzędu pasterskiego (pastoralna) i ich wypełnianiu: „Nad początkową koncepcją teologii pastoralnej zaciążył wskutek tego jakiś praktycyzm i pragmatyzm. Jako pierwsza zasada formalna tej dyscypliny pojawia się pojęcie *pastor* (*pasterz*), sugerowane przez samą przyjętą nazwę teologia pastoralna. Z pojęcia tego dedukuje się wnioski dotyczące zarówno podmiotu duszpasterstwa, jak i jego przedmiotu. Podmiotem jest wyłącznie pojedynczy duszpasterz, a przedmiotem są obowiązki pasterza sprowadzone do trzech głównych: obowiązek nauczania (*Unterweisungspflicht*), administrowania sakramentów (*Verwaltungs- und Ausspendungspflicht*) oraz budowania swoim przykładem (*Erbaugungspflicht*)" (Blachnicki TPO I s. 97).

6 Taką pierwszą i konsekwentną próbę „skonstruowania teologii pastoralnej” spotykamy u ks. Antoniego Graffa (1811-1867) (F. Blachnicki. *Teologia pastoralna*

Wzorowe rozumienie teologii pastoralnej na dzień dzisiejszy otrzymaliśmy, wraz z wypracowaniem jej przedmiotu formalnego i podziału przedmiotu materialnego, w pracy Czcigodnego Sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego⁷, choć On sam w opracowaniu *Chrystus i Duch Święty u początków Kościoła. Pneumatologiczny wymiar Kościoła – konsekwencje pastoralne*⁸ wskazywał na konieczność współpracy teologów pastoralistów w „kierunku odkrycia pneumatologicznego wymiaru Kościoła i dokonania syntezy pomiędzy pneumatologią i chrystologią a eklezjologią”⁹.

ogólna. Cz. 2: *Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*. Warszawa 2015 s. 59-71 – skrót: Blachnicki TPO II), a później ks. Franciszka Ksawerego Arnolda (1898-1969) (Blachnicki TPO II s. 72-90), ks. Karola Rahnera (1904-1984), ks. Heinza Schustera (1930-1986) (Blachnicki TPO II s. 121-169), ks. Ferdynanda Klostermanna (1907-1982) (Blachnicki TPO II s. 169-189), ks. Franciszka Blachnickiego (Blachnicki TPO II s. 191-545). „O tym, że taka nauka była [i jest] potrzebna i wypełniła lukę w istniejącym systemie nauk teologicznych świadczy chociażby fakt, że teologia pastoralna raz wprowadzona utrzymała się aż do naszych czasów, opierając się wszelkim trudnościami i próbom rozkładu” (Blachnicki TPO I s. 98).

7 Blachnicki TPO II s. 191-545.

8 Tekst był wygłoszony podczas XI Tygodnia Eklezjologicznego Koła Naukowego Teologów KUL w Lublinie 22 października 1975 roku. Ukazał się drukiem w czasopiśmie „Znak” (1976 nr 2 s. 159-172), a następnie w pracy zbiorowej pod red. M. Marczewskiego *Duch, który jednoczy. Zarys pneumatologii* (Lublin 1998 s. 199-210) oraz jako Aneks w: Blachnicki TPO II s. 595-608.

9 Blachnicki TPO II s. 604. Pisał: „Otwiera się droga, która zabezpieczy nas przed naturalizmem, przed fałszywym mistycyzmem eklezjologicznym. Tu jest droga zabezpieczenia personalistycznego charakteru działania Bożego w ekonomii zbawczej i personalistycznego charakteru tajemnicy Kościoła, gdzie wszystko ostatecznie polega na relacjach międzysobowych Trójcy Przenajświętszej. W takim ujęciu jest także zabezpieczony należycie chrystocentryzm nauki o Kościele, [a to] dlatego, że Chrystus jest tym, który posyłając Ducha Świętego – swojego Ducha – konstytuuje Kościół. Kościół nie może w tym ujęciu być oderwany od Chrystusa, a więc nie ma niebezpieczeństwa stworzenia jakiejś niezależnej ekonomii Ducha Świętego obok ekonomii Słowa Wcielonego. Kościół ukazuje się jako wspólnota tych, którzy uczestniczą w Jego, to znaczy Chrystusa, namaszczeniu Duchem Świętym. Dzięki sprawionym przez Niego takim postawom, jak wiara [czy] oddanie się Chrystusowi, wierni wchodzą w osobową relację do Chrystusa i pomiędzy sobą, tworzą właśnie wspólnotę życia, *communio* życia Bożego. Życie Boże jest obecne w życiu ludzkim i ono właśnie tworzy z ludzi wspólnotę” (tamże s. 602).

Jak zwróciliśmy uwagę¹⁰ od początku istnienia teologii pastoralnej pojawił się jej podział na trzy działy, według których zorganizowano obowiązki duszpasterza: nauczania, sprawowania sakramentów, budowania przykładem lub kierowania w sprawach religijno-moralnych. Z czasem te trzy obowiązki i dziedziny teologii pastoralnej powiązano z trzema urzędami Chrystusa: nauczycielskim, kapłańskim i pasterskim (królewskim). Z tym jednak, że ostatecznie traktowano teologię pastoralną jako naukę „o urzędzie pasterskim Kościoła, traktowanym w oderwaniu od urzędu nauczycielskiego i kapłańskiego”¹¹.

W miarę rozwoju i pogłębiania rozumienia teologii pastoralnej zauważono, że podział ten

zagroża jedności teologii pastoralnej i duszpasterstwa, prowadząc do rozluźnienia albo niewłaściwego ujęcia związku pomiędzy słowem, wiarą, sakramentem i moralnością oraz nie obejmując całości działalności duszpasterskiej Kościoła [...]. Jeśli podział teologii pastoralnej według trzech urzędów należy uznać za problematyczny, to już zupełnie za rzecz dowolną i nieuzasadnioną należy uznać sprowadzenie całej teologii pastoralnej do [...] nauki o urzędzie pasterskim¹².

W konsekwencji, skupiając uwagę na Chrystusie, jako prototypie kościelnego pośrednictwa zbawczego, czyli duszpaster-

¹⁰ Zob. przyp. 5 s. 8.

¹¹ Blachnicki TPO I s. 131. Podział ten jest co najmniej problematyczny. Jak wynika z badań, wprowadzono go pod wpływem teologii protestanckiej w XIX. Według wybitnego dogmatyka niemieckiego Michaela Schmausa (1897-1993) „trzy urzędy Chrystusa występują wprawdzie w Piśmie Świętym i Tradycji, ale nie ma uzasadnienia w sensie jakiejś wyłączności i zupełności (...). Należałoby mówić raczej tylko o jednym urzędzie Chrystusa: urzędzie Zbawiciela, którego bogactwo dopuszcza ujmowanie go w różnych wzajemnie się uzupełniających aspektach” (Blachnicki TPO I s. 132).

¹² Blachnicki TPO I s. 132-133.

stwie, i Jego dziele zbawczym, wyprowadzono dwie podstawowe formy tego pośrednictwa (F. X. Arnold), a tym samym pośrednictwa Kościoła, a mianowicie przepowiadanie Słowa Bożego i sprawowanie liturgii, czyli Ofiary mszy świętej i sakramentów: „Te dwie funkcje rozpatrywane w ścisłej, wewnętrznej jedności, należy uznać za centralne w całym pośrednictwie zbawczym Kościoła, a tym samym w teologii pastoralnej. Przez nie bowiem realizuje się to, co stanowi samą istotę procesu zbawczego, mianowicie samoudzielanie się Boga w Chrystusie”¹³.

Jednak nie można było sprowadzić działalności Kościoła do dwóch tylko funkcji (posługi Słowa i sakramentu), tak jak nie można podzielić Kościoła na element aktywny (hierarchia – pasterze) i bierny (laikat – owczarnia). Kościół jest zarazem owocem zbawienia i pośrednikiem zbawienia: „Cały Kościół przez to, że się urzeczywistnia [buduje], jest więc *pośrednikiem zbawienia*, albo – inaczej mówiąc – *pośrednictwo zbawcze jest równoznaczne z urzeczywistnianiem się Kościoła*”¹⁴.

Powstaje zatem pytanie, jakie „z natury pośrednictwa Chrystusa”, można i należy wyprowadzić (wydedukować) funkcje zbawczego pośrednictwa Kościoła, które tworzyłyby działy teologii pastoralnej? Jak bardzo należałoby poszerzyć przedmiot materialny teologii pastoralnej? Stawiając to pyta-

¹³ Blachnicki TPO I s. 135.

¹⁴ Blachnicki TPO I s. 137. „Jak wszystkie członki ciała ludzkiego, chociaż są liczne tworzą przecież jedno ciało, tak też i wierni w Chrystusie (por. 1 Kor 12, 12). Również w budowaniu Ciała Chrystusa obowiązuje *różnorodność członków i funkcji*. Jeden jest Duch, który rozdziela różnorodne dary dla dobra Kościoła, stosownie do swego bogactwa i do potrzeb posługiwania (por. 1 Kor 12, 1-11). Wśród tych darów góruje łaska Apostołów, których władzy sam Duch poddaje również charzmatyków (por. 1 Kor rozdz. 14). Tenże Duch, sam przez siebie, swoją mocą i wzajemnym spojeniem członków zespalać ciało, tworzy i nakazuje miłość wzajemną między wiernymi. Dlatego, jeśli jeden członek cierpi, współcierpią wszystkie członki; a jeśli jeden członek doznaje czci, współradują się wszystkie członki (por. 1 Kor 12, 26)” (*Konstytucja dogmatyczna o Kościele* art. 7. W: Sobór Watykański II. *Konstytucje – dekry – deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłum. Poznań 2002 s. 108).

nie, wchodzimy w okres życia Kościoła w czasie obrad Soboru Watykańskiego II (1962-1965) i po jego zakończeniu¹⁵. W rozwoju teologii pastoralnej etap ten zaznacza się opracowaniem z inicjatywy wspomnianego już ks. Karola Rahnera, profesora dogmatyki, nie teologii pastoralnej, międzynarodowej inicjatywy pastoralistów krajów języka niemieckiego w postaci wielotomowego podręcznika teologii pastoralnej¹⁶. Właśnie tu, w tomie drugim, część pierwsza, poświęconym podstawom teologii pastoralnej jako teologii praktycznej, znajdujemy rozdział trzeci, w którym określono i przedstawiono zagadnienie podstawowych funkcji Kościoła, które, jako działy teologii pastoralnej szczegółowej¹⁷, sprowadzono do sześciu: przepowiadanie Słowa Bożego, sprawowanie misterium Kościoła (liturgia i kult Kościoła), liturgia sakramentów, dyscyplina Kościoła, życie chrześcijańskie i posługa charytatywna (*caritas*)¹⁸. Ksiądz Profesor Rahner zauważył, że można je sprowadzić do trzech podstawowych, a mianowicie: przepowiadanie Słowa, Ofiary mszy świętej i sakramentów i życia miłością.

Na obecnym etapie rozwoju refleksji teologiczno-pastoralnej nad zagadnieniem podstawowych funkcji Kościoła istnieje zróżnicowanie tak co do określenia ich istoty, jak i liczby. Na przykład Ksiądz Ferdinand Klostermann wskazał na cztery elementy, które przyczyniają się do wewnętrznego rozwoju

15 Kapitałne przedstawienie dzieła Soboru i odnowy posoborowej: R. Skrzypczak. *Sobór przyszedł we właściwym momencie*. W: tenże. *Karol Wojtyła na Soborze Watykańskim II. Zbiór wystąpień*. Kraków 2020 s. 13-176.

16 *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Hrsg. F. X. Arnold, K. Rahner [et al.]. Bd. 1-5. Freiburg-Basel-Wien 1964-1972.

17 W programie wykładu teologii pastoralnej wypracowanym przez Księdza Blachnickiego przyjęto jej podział na dwie części: teologię pastoralną ogólną i teologię pastoralną szczegółową (Blachnicki TPO I s. 149): „Teologia pastoralna ogólna byłaby przy tym dyscypliną podstawową i nadrzędną w stosunku do poszczególnych działów teologii pastoralnej szczegółowej” (Blachnicki TPO I s. 146).

18 M. Marczewski. *Nauka o podstawowych funkcjach urzeczywistniania się Kościoła a charytatywna posługa Kościoła*. W: *Dobroczynna posługa Kościoła*. Red. M. Marczewski. Lublin 2005 s. 55.

Kościola jako wspólnoty: Duch Pana, Słowo Pana, kult Pana i miłość Pana¹⁹.

Ksiądz Profesor Wiesław Przygoda, który wyczerpująco opracował to zagadnienie²⁰, wskazał między innymi, na

istnienie dwu rodzajów źródeł, z których wyprowadza się funkcje podstawowe Kościoła. **[a]** Jednym jest zbawcza wola Boga i niepodważalna rola Chrystusa w dziejach zbawienia. Z dzieła Chrystusa, z Jego słów i czynów zrodził się Kościół, który kontynuuje Jego zbawczą misję w ścisłej z Nim łączności, gwarantując ludziom aż do skończenia świata pewną drogę i skuteczne środki zbawienia. Kontynuacja misji Chrystusa w Kościele polega na pełnieniu funkcji podstawowych Kościoła. **[b]** Drugim źródłem dedukcji funkcji podstawowych Kościoła jest teologia wspólnoty (zob. Dz 2, 42-47). Kościół jako wspólnota bosko-ludzka potrzebuje swych konstytutywnych elementów w postaci funkcji podstawowych Kościoła. Obydwa powyższe podejścia do genezy funkcji podstawowych Kościoła można ze sobą pogodzić, gdyż nie różnią się one co do istoty, lecz tylko odmienną fazą analizy rozwoju bosko-ludzkiej rzeczywistości, mającej na celu pełne ukształtowanie Kościoła²¹.

19 F. Klostermann. *Prinzip Gemeinde. Gemeinde als Prinzip des kirchlichen Lebens und der Pastoraltheologie als Theologie dieses Lebens*. Wien 1965 s. 40-58. Ks. F. Klostermann sugerował, by wyodrębnić jako szczególny dział teologii pastoralnej zagadnienie urzeczywistniania się Kościoła jako wspólnoty w konkretnych wspólnotach, a mianowicie parafii i rodzinie (*Allgemeine Pastoraltheologie der Gemeinde*. W: *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Hrsg. F. X. Arnold, K. Rahner [et al.]. Bd. 3. Freiburg-Basel-Wien 1968 s. 17-58). Stąd, w niektórych opracowaniach dotyczących trzech podstawowych funkcji Kościoła (liturgia, martyria, diakonia) pojawia się czwarta – *koinonia*. W przekonaniu Księdza Blachnickiego *koinonia* jest efektem działań duszpasterskich, a nie ich funkcją.

20 W. Przygoda. *Funkcje urzeczywistniania się Kościoła*. „Roczniki Teologiczne” 46:1999 z. 6 s. 175-198; tenże. *Funkcje podstawowe Kościoła*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński (red. naczelny), W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin 2006 s. 260-263.

21 Przygoda. *Funkcje podstawowe Kościoła* s. 260.

Zwróciliśmy uwagę na fakt, że refleksję nad funkcjami podstawowymi Kościoła (lub: funkcjami urzeczywistniania się Kościoła) charakteryzuje zróżnicowanie „tak, co do określenia ich istoty, jak i liczby czy wzajemnego przyporządkowania”, czego przykład stanowi stanowisko wspomnianego wyżej Księdza Klostermanna. Inni teologowie, jak na przykład ks. Wilhelm Zauner (1929-2015) wskazuje na trzy funkcje podstawowe Kościoła: przepowiadanie Słowa, liturgia i diakonia, ks. Rolf Zerfaß (1934-) wymienia martyrię (służba Słowu), diakonię (*caritas* i duszpasterstwo ukierunkowane na człowieka), liturgię (służba Boża), koinonię (służba jedności i budowania wspólnoty), ks. Ottmar Fuchs (1945-) uważa, że istnieją tylko dwie dymensje kościelnej egzystencji: martyria (polega na przepowiadaniu zbawczego dzieła Boga) oraz diakonia (praktyka międzyludzkiego uzdrawiania i uwalniania)²².

Ostatnio na ten temat wypowiedział się Ojciec Święty Benedykt XVI:

Wewnętrzna natura Kościoła wyraża się w troistym zadaniu: głoszenie Słowa Bożego (*kerygma-martyria*), sprawowanie Sakramentów (*leiturgia*), posługa miłości (*diakonia*). Są to zadania ściśle ze sobą związane i nie mogą być rozdzielone. *Caritas* nie jest dla Kościoła rodzajem opieki społecznej, którą można by powierzyć komu innemu, ale należy do jego natury, jest niezbywalnym wyrazem jego istoty²³.

²² Tamże s. 261.

²³ Benedykt XVI. *Encyklika »Deus caritas est«* [...] *O miłości chrześcijańskiej* art. 25 a. W: tenże. *Encykliki i adhortacje Ojca Świętego Benedykt XVI*. Kraków 2019 s. 41. „Z upływem lat, wraz ze stopniowym rozszerzaniem się Kościoła, działalność charytatywna utwierdziła się jako jeden z istotnych jego sektorów, obok udzielania Sakramentów i głoszenia Słowa: praktyka miłości wobec wdów i sierot, wobec więźniów, chorych i wszystkich potrzebujących należy do jego istoty w równej mierze, jak posługa Sakramentów i głoszenie Ewangelii. Kościół nie może zaniedbać posługi miłości, tak jak nie może zaniedbać Sakramentów i Słowa” (tamże

Co zatem zdecydowało o tym, że przyjęto taki tytuł obecnej książki, poświęconej Diakonom stałym w Polsce? Inspiracją okazał się podział teologii pastoralnej przez Czcigodnego Sługę Bożego ks. Franciszka Blachnickiego. Już, po części o tym wspomniałem. Ksiądz Blachnicki dokonał podziału teologii pastoralnej na dwie części, także ze względu na obszerność zakresu przedmiotu całościowej teologii pastoralnej:

Zasadniczy będzie podział na teologię pastoralną ogólną (lub fundamentalną) i szczegółową. Teologia pastoralna ogólna byłaby przy tym dyscypliną podstawową i nadrzędną w stosunku do poszczególnych działów teologii pastoralnej szczegółowej [...]. **[a] Teologia pastoralna ogólna**, obok wstępu metodologicznego do teologii pastoralnej, omawiającego historię teologii pastoralnej, jej istotę i koncepcję, podział, metodę, nauki pomocnicze i stosunek do samych nauk, miałyby obejmować następujące przedmioty wykładane na uniwersytetach, instytutach pastoralnych przez osobnych specjalistów: I. Teologia duszpasterstwa [...]. II. Kairologia, czyli teologia współczesności [...]. III. Strategia Kościoła, czyli imperatywy urzeczywistniania się Kościoła jako całości w świecie współczesnym [...]. IV. Socjologia religii [...]. **[b] Teologia pastoralna szczegółowa**, zgodnie z wyodrębnionymi powyżej podstawowymi funkcjami Kościoła, składałaby się z dyscyplin następujących:

- Liturgika pastoralna, • homiletyka, • katechetyka, • ascetyka,
- nauka o dyscyplinie Kościoła (prawo kanoniczne), • nauka o caritas, • Teologia pastoralna społeczna. Dla większej przejrzystości można by te dyscypliny zgrupować wokół starochrześcijańskich

art. 22 s. 39); „Ostatnio jednak *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów* pogłębiło bardziej konkretnie kwestię obowiązku caritas jako istotnego zadania Kościoła i biskupa w jego diecezji i podkreśliło, że działalność charytatywna jest aktem własnym Kościoła i że tak samo jak posługa Słowa i Sakramentów przynależy do istoty jego pierwotnej misji” (tamże art. 32 s. 53).

pojęć: *leiturgia*, *martyria* i *diakonia*, wyrażających podstawowe funkcje życiowe Kościoła. Wszystkie te funkcje zaś służą ostatecznemu celowi, jaki jest budowanie wspólnoty w Chrystusie: *koinonia en Christo*²⁴.

*

Przyjęty podział *Spisu treści* w książce, według biblijnych i starochrześcijańskich pojęć: *leiturgia*, *martyria*, *diakonia*, *koinonia* ma za zadanie wprowadzić w teologiczno-ascetyczną refleksję nad realizacją postaw kształtujących diakonów w ich troistym zadaniu (posłudze) i pomagających przenieść je w rzeczywistość domu, Kościoła domowego, w realizacji rodziny jako *wspólnoty* – *koinonia* • w dialogu z Bogiem, • wspólnoty wierzącej i ewangelizującej oraz • wspólnoty służbie człowieka:

Rodzina jest społecznością osób, dla których właściwym sposobem bytowania – wspólnego bytowania – jest »komunia«: *communio personarum*. W tym wyraża się też – z uwzględnieniem całej

24 Blachnicki TPO I s. 146. Ksiądz Blachnicki w pracy habilitacyjnej (*Eklezjologiczna dedukcja teologii pastoralnej*) nie zmienił wprawdzie przyjętego podziału teologii pastoralnej na dwie części (ogólną i szczegółową), ale dokonał zmiany w części szczegółowej: „część druga zajmowałby się częściowymi aspektami urzeczywistniania się Kościoła bądź jego poszczególnymi funkcjami życiowymi, bądź poszczególnymi płaszczyznami czy *terenami* jego urzeczywistniania się (jednostka, rodzina, wspólnota lokalna)” (Blachnicki TPO II s. 537). Podział teologii pastoralnej szczegółowej jest następujący: **I. Urzeczywistnianie się Kościoła na płaszczyźnie znaku:** 1. Liturgika pastoralna, Homiletyka. **II. Urzeczywistnianie się Kościoła w życiu jednostkowym:** 1. Katechetyka, 2. Misjologia, 3. Ascetyka pastoralna (formacja chrześcijan dorosłych). **III. Urzeczywistnianie się Kościoła we wspólnocie:** 1. Diakonia, 2. Caritas, 3. Teologia pastoralna społeczna (Blachnicki TPO II s. 543); (M. Marczewski. *Od nauki o trzech urzędach Chrystusa do sposobu urzeczywistniania się Kościoła*. W: *Fructus Spiritus est caritas. Księga jubileuszowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Franciszkowi Drączkowskiemu* [...]. Red. M. Wysocki. Lublin 2011 s. 803-810. Jednocześnie Ksiądz Blachnicki dodał: „Dla uwydatnienia wewnętrznego i organicznego powiązania ze sobą wyodrębnionych powyżej dziedzin eklezjologii pastoralnej, można by je połączyć z biblijną i starochrześcijańską grupą pojęć: *leiturgia*, *martyria*, *diakonia* oraz *koinonia*” (Blachnicki TPO II s. 543).

dysproporcji bytowej – podobieństwo do Boskiego »My«. *Tylko osoby zdolne są do bytowania »in communione«*. Rodzina bierze początek z takiej małżeńskiej wspólnoty, którą II Sobór Watykański określa jako »przymierze«. *W tym przymierzu mężczyzna i kobieta »wzajemnie się sobie oddają i przyjmują«*. W niniejszym Liście do Rodzin pojawiają się dwa pojęcia, które są sobie bliskie, ale nie tożsame. Jest to pojęcie »komunii« oraz pojęcie »wspólnoty«. *Komunia* dotyczy relacji międzyosobowej pomiędzy »ja« i »ty«. *Wspólnota* natomiast zdaje się ten układ przekraczać w kierunku »społeczności«, w kierunku jakiegoś »my«. Rodzina jako wspólnota osób jest równocześnie pierwszą ludzką »społecznością«. Rodzina powstaje wówczas, gdy urzeczywistnia się przymierze małżeńskie, które otwiera małżonków na dozonną wspólnotę miłości i życia, dopełniając się w sposób specyficzny poprzez zrodzenie potomstwa. W ten sposób »komunia« małżonków daje początek »wspólnocie« jaką jest rodzina. Cała ta »wspólnota« rodzinna jest dogłębnie przeniknięta tym, co stanowi sama istotę »komunii«. Czyż jakakolwiek inna »komunia« może być porównana z tą, jaka istnieje *pomiędzy matką a dzieckiem*, tym dzieckiem, które ona naprzód nosi w swym łonie, a potem wydaje na świat? Wraz z zaistnieniem rodziny pojawia się nowa jedność, w której »komunijna« jedność rodziców znajduje swe dopełnienie. Doświadczenie uczy, iż dopełnienie to jest zarazem powinnością oraz wyzwaniem [...]. Trzeba, aby małżonkowie zdawali sobie z tego sprawę. Trzeba też, aby od początku mieli serca i myśli zwrócone w stronę Boga; w stronę Tego, »od którego pochodzi wszelkie rodzicielstwo«, *ażebym ich ludzkie rodzicielstwo stawało się za każdym razem źródłem odnowienia miłości*²⁵.

25 Jan Paweł II. *List do rodzin* art. 7. W: tenże. *Dzieła zebrane*. T. 3: Listy. Kraków 2007 s. 362-363.